

Đề bài

Phân tích hình ảnh bàn tay Trú và cây xà nu
(Rừng xà nu – Nguyễn
Trung Thành).

Bài làm

Truyện ngắn đó của Nguyễn Trung Thành, *Rừng xà nu*, tôi đọc từ ngày nó mới in lần đầu, khoảng cũng mười năm rồi. Về sau nghĩ lại, thấy hiện lên rõ nhất là hình ảnh bàn tay Tnú và những trang mở đầu cùng đoạn kết diễn tả cây xà nu. Cái cây và bàn tay đó là hai điểm tựa cho việc nhớ lại tất cả câu chuyện kể, là hai điểm sáng lớn thu hút các điểm sáng nhỏ nhấp nháy trong óc liên tưởng...

Quả thực nhìn bàn tay, tạm đoán được lý lịch một con người. Có bàn tay trẻ thơ bụ bẫm, năm ngón xòe ra như năm cánh hoa, áp vú mẹ. Có cái bắt tay giao thiệp bạn bè, hồ hững lạnh nhạt hoặc siết chặt đảm thắm. Rồi tay tìm tay tình tự. Có bàn tay vạm vỡ, chai sần, gân nổi chằng chịt của người chài lưới, cày cuốc làm thợ, nói lên một đời lam lũ. Có bàn tay thon dài thắp bút đánh đàn, nặng tượng. Tay nuôi người và tay cầm dao, cầm súng bảo vệ người. Cả bàn tay nhàn rỗi được giũa móng tô son, đeo mặt ngọc. Tôi nghĩ đến bàn tay thâm của một người đàn bà thời Chiến quốc tàn bạo, đã bị Thái tử Đan chặt đứt để dâng lên Kinh Kha, đáp lại cái ân giúp mình tranh bá đồ vương, sẵn sàng cho đi cái không thể cho được. Tôi lại nghĩ đến hai ba chục trang sách trong một cuốn truyện của Xtêphan Xvai, chỉ đặc tả toàn những bàn tay đặt tiền, thu tiền, vay tiền, trả tiền trên một chiếu bạc, những bàn tay bép múp và khằng khiu, run rẩy và bình tĩnh, bàn tay vô chớp và thông thả đưa ra rút về, mỗi bàn tay là một tâm trạng, một số phận đam mê tội lỗi, tôi nghĩ đến bàn tay suốt ngày rửa xà phòng, rất sạch và rất thơm, nhưng chính nó vừa trao bản danh sách người kháng chiến cho phát xít Giétxtaphô lưng bắt, bàn tay tên tư sản Pháp gian, trong cuốn *Thất thủ Pari* của I. Êrenbua. Điện ảnh đưa lên màn bạc bàn tay uất ức của người da đen Ôtenlô. Bây giờ thêm bàn tay cầm thù của Tnú.

Thoạt đầu là “hai bàn tay anh lúc ấy còn lạnh lặn”, bàn tay chú bé Tnú dắt cô bé Mai lên rẫy trồng tía, xách xà lét giầu vài lon gạo đi nuôi cán bộ Quyết trốn ở rừng; bàn tay cầm viên phấn bằng đá trắng, lấy từ núi Ngọc Linh về, viết lên bảng đen đàn bằng nửa hun khói xà nu, để học chữ I dài, chữ o thêm móc thành a; bàn tay cầm đá đập vào đầu vì học dốt; bàn tay mang công văn đi làm liên lạc; hai bàn tay mà Mai đã cầm lấy, ở gốc cây to đầu rừng lách, khi Tnú thoát ngục Kon Tum, bàn tay duyên nợ Mai vừa cầm vừa “ứa nước mắt hóc, không phải như một đứa trẻ nữa mà như một người con gái đã lớn, vừa xấu hổ vừa thương yêu”.

Bàn tay nguyên vẹn đó không còn. Cụ Mết có bàn tay nặng trĩu nắm chặt như kim sắt, hỏi: “Mười ngón tay mày vẫn cụt thế à? Không mọc ra được nữa à...! Ừ!...”. Câu hỏi lúc đó rất đột ngột, như người sực tỉnh, chợt nhớ đến một điều hệ trọng. Ông cụ hỏi và tự trả lời. Sự thật đau đớn không tin là thật, cụ ngạc nhiên sao ngón tay lại cụt, cụt rồi sao không mọc lại? Một tiếng “ừ” cam chịu và đe dọa. Cụ giận dữ nói tiếp: “...Được! Ngón tay

còn hai đốt cũng bắn súng được”. Đúng thế, con người, thiên nhiên, đất nước vẫn sống, vượt lên mọi đọa đày, chém giết.

Cây xà nu ở Xô Man mọc thành rừng “ưỡn tấm ngực lớn ra che chở cho làng”. Nhựa nó “thơm ngào ngạt, long lanh nắng hè gay gắt”, nó “sinh sôi nảy nở khỏe... một cây mới ngã gục, đã có bốn năm cây mọc lên, ngọn xanh rờn, hình nhọn mũi tên lao thẳng lên bầu trời” như thế hệ trẻ Dít, Heng nối tiếp Tnú, Mai, lớp người này đã từng thay thế Quyết. Xà nu đốt lên làm ngọn lửa thổi cơm, xông khói sưởi ấm, lem luốc cả lũ trẻ không áo mặc, làm đuốc soi cho Dít giã gạo, cháy giần giật trong gió trong mưa soi đường cho cụ Mết dẫn dân làng vào rừng lấy giáo mác, vựa rựa giấu kỹ đem ra nổi dậy. Cây mọc bên con nước lớn, bên con suối nhỏ, cây ham ánh nắng còn Tnú ham tự do, đi đâu cũng nhớ trở về làng. Đạn đại bác rót thành lệ mỗi ngày, sát thương hàng vạn cây. Cây bị chặt đứt ngang thân, đổ xuống ào ào, chết lập tức tại trận, giữa tuổi xanh cây. Như Mai chết đang thời sinh nở, cây bị thương ứa nhựa tràn trề như máu xối. Máu đổ bao giờ cũng gây một cảm giác thiêng liêng, máu chảy là sự sống đang bị rời đi từng giọt từng giây, là giao điểm tiếp cận cái hư vô vĩnh cửu. Nhựa xà nu “bầm đen lại và đặc quện lại thành từng cục máu lớn”, cục máu không tan như một di hận đòi trả thù. Nhưng có thân cây, có bàn tay vượt qua thử thách, lành lại vết thương, lên da non, cường tráng như cũ.

Bàn tay Tnú là bàn tay tín nghĩa, không biết bội phản. Cũng là một bàn tay chỉ đường. “Lung Tnú ngang dọc những vết dao chém – Cộng sản đâu, chỉ ra! Tnú nói nhỏ: – Cởi trói đã, tay mới chỉ được. Chúng nó cởi trói tay, Tnú để bàn tay ấy lên bụng mình: – Ở đây này!”. Lại thêm những nhát dao bằm lên lưng Tnú, máu ứa đông lại, tím thâm như nhựa xà nu. Chết nhựa, chất dầu xà nu xưa nay vẫn giúp ích cho dân làng. Con người trồng cây, cây phục vụ cuộc đời. Lẽ tự nhiên thuận trời thuận đất là như vậy. Nhưng có sự can thiệp của lực lượng phản động, quy luật đó bị đảo ngược. Cuộc sống thoái hóa. Vật và người đối lập nhau, loại trừ nhau. Nguyên tử làm ra điện cũng làm ra bom ném đầu đất Nhật. Một nửa thế giới thiếu ăn nhưng thóc gạo, thịt bò tươi vẫn bị đổ xuống biển, chôn xuống đất, để giữ mức lãi cao. Thằng Dục tẩm dầu xà nu vào giẻ rồi quấn lên mười đầu ngón tay Tnú, mười điếm chót, bén chạy nhát của hệ thần kinh. Dầu xà nu bắt lửa rất nhanh. Nó châm đốt dần từng ngón tay Tnú, như muốn thông thả nhắm nháp cái thích thú đao phủ đó. “Mười ngón tay đã thành mười ngọn đuốc”. Dầu xà nu rất thơm nay khét lẹt mùi thịt cháy. Thằng Dục không phải là người Mỹ, dầu xà nu không phải xăng dầu nhập cảng, kẻ thù thâm hiểm hằng giấu bàn tay diệt chủng, dùng người và vật của chúng ta để giết chúng ta.

Bản năng yêu thương đã khiến Tnú xông ra cứu vợ con. Nhưng vợ con vẫn chết, còn mình bị tra tấn. Vì như cụ Mết nói: “... mà chỉ có hai bàn tay trắng, chúng nó trói mày lại... tao không nhảy ra cứu mày. Tao cũng chỉ có hai bàn tay”. Những bàn tay trắng, những bàn tay không đó, có lý trí hướng

dẫn được tổ chức lại, sẽ làm nổi cơ đồ. Cụ Mết đi gọi thanh niên, đi tìm vũ khí. Câu chuyện dẫn tới đỉnh điểm với chân lý giản dị, sáng chói: “Chúng nó đã cầm súng, mình phải cầm giáo!”.

Lửa đã tắt trên mười đầu ngón tay Tnú. Nhưng mười ngọn đuốc thịt da đó đã kịp làm mỗi chấm ngọn lửa nổi dậy. Sau tiếng thét của Tnú, dân làng bột phát giết sạch mười tên giặc... Rồi vết thương lành lại. Mỗi ngón tay cụt một đốt. Còn lại hai đốt vẫn có thể cầm giáo, bắn súng. Như cây xà nu bị mảnh đạn ứ nhựa tím bầm còn vươn cành đứng đó. Bàn tay không như cũ, nhận thức cũng không thể như cũ. Tnú đã trả giá đắt nhưng có một kinh nghiệm lớn: “Chúng nó đũa nào cũng là thằng Dục”. Và tình cảm anh cũng đứng ngang tầm kinh nghiệm đó. Cầm thù trong anh cháy giần giật như nhựa xà nu bén nhọn. Có súng, anh không bắn. Có dao, anh không đâm. Những thằng Dục mở mắt trắng dã nhìn tang chứng tội ác hiển nhiên của chúng, nhìn bàn tay quả báo, bàn tay cụt mười ngón đang xòe ra bóp cổ chúng, không ngờ sự trừng phạt lại đến nhanh chóng và ghê gớm như vậy.

Cụ Mết “lại đặt bàn tay nặng như sắt lên vai Tnú: – Được! Hà hà...”. Tiếng cười át tiếng đại bác từ đồn giặc vẫn bắn vào đồi xà nu.

Tnú lại ra đi”.

Nhị Ca

(Tập chí Văn nghệ Quân đội, số 8/1976)